

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

NUTNÁ OBRANA

Autor práce: Petr Kohout, DiS
Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě
Forma studia: kombinovaná
Vedoucí práce: Mgr. Bc. Radek Marcín
Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Bc. Radku Marcínovi za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

KOHOUT, P. *Nutná obrana : bakalářská práce*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2011. 47 s. Vedoucí bakalářské práce : Mgr. Bc. Radek Marcín

Klíčová slova: zákony, právo, trestní právo, okolnosti vylučující protiprávnost, nutná obrana

Nutná obrana je jednou z okolností vylučující protiprávnost. Jako každý demokratický stát i Česká republika poskytuje občanům možnost bránit (objekt chráněný trestním zákoníkem) proti útočníkovi v okamžiku, kdy není možné, aby mu tuto ochranu zabezpečil stát. Tuto právní ochranu poskytuje institut nutné obrany. V případě splnění všech podmínek nutné obrany čin, který na první pohled vykazuje znaky trestného činu není trestný a obránci tudíž nehrozí trestní postih.

V bakalářské práci sleduji vývoj nutné obrany v českém trestním právu až k současné právní úpravě. Detailním rozbořem současné právní úpravy nutné obrany by měla být zodpovězena otázka, zda je současná právní úprava nutné obrany dostatečná. Bakalářská práce se nutnou obranou zabývá jak z hlediska zákonné úpravy, tak judikatury za současného porovnání s vybranou kazuistikou.

ABSTRACT

KOHOUT, P. *Private defence : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, o. p. s., 2011. 47 p. Supervisor : Mgr. Bc. Radek Marcin

Key words: justice, penal law, circumstances excluding unlawfulness, private defence

Private defence is one of the circumstances excluding unlawfulness. Like every democratic state The Czech republic provides its citizens possibility to defend (all objects with law protection) by themselves in case there is no state power disposable at the moment. This protection is provided with institute personal protection. In case of keeping conditions for personal defence act that look like a criminal offence is not punishable and defender is not exposed to legal punishment.

In my thesis I trace development of private defence in Czech criminal law till contemporary law arrangement. By precise analysis of private defence should be find answer if that law arrangement is sufficient. Thesis handle with private defence with law point of view and in the same time with confrontation with chosen law construction.

OBSAH

Úvod	7
1. Cíle a metody použité v bakalářské práci.	8
2. Okolnosti vylučující protiprávnost	9
2.1 Krajiní nouze	9
2.2 Nutná obrana	11
2.3 Svolení poškozeného	11
2.4 Přípustné riziko	12
2.5 Oprávněné použití zbraně	13
3. Historie a vývoj nutné obrany	14
3.1 Historie a vývoj do roku 1948	14
3.2 Historie a vývoj po roce 1948	17
4. Nutná obrana – současná právní úprava	21
4.1 Právo na svépomoc obsažené v občanském zákoníku	21
4.2 Nutná obrana v zákoně o přestupcích	22
4.3 Rozbor zákonných podmínek nutné obrany v trestním zákoníku ...	23
4.3.1 Bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok.....	24
4.3.2 Zájem chráněný trestním zákoníkem	27
4.3.3 Obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku	28
4.4 Nutná obrana prostřednictvím automatické obranného zařízení	31
4.5 Vybočení z podmínek nutné obrany	33
5. Právní rozbor vybrané kazuistiky	35
5.1 Ublížení na zdraví – exces extenzivní	35
5.2 Obrana majetku – exces intenzivní	38
5.3 Použití zbraně v nutné obraně	39
6. Závěr	43
Použitá literatura	45

Úvod

Už v dobách antického Řecka a Říma se tamní filosofové a učenci a i posléze právní zabývali myšlenkou jak legálně upravit tu situaci kdy se napadená oběť ubrání útočníkovi, ale ta obrana způsobí útočníkovi smrt nebo jej těžce zraní.

Jeden z významných římských právníků Domitius Ulpianus který žil v Římě v ve třetím století n.l., tvrdil, že „ je dovoleno zahánět násilí násilím,, - Vim vi repellera licet,,¹

Postupem doby se tato teorie vyvíjela stejně jako se vyvíjela společnost. Účinná obrana proti útočníkovi je tak nedílnou součástí právních dějin každého národa a dalo by se říci, že to je i otázka filozofického charakteru. Každý národ podobnou otázku řeší. Některé národy se překlánějí k tomu, že ochranu jednotlivce, jeho života zdraví či majetku má hlavně zabezpečovat stát a výkonné složky k tomu určené. Jiné státy naopak tuto ochranu přenechávají jednotlivcům a posilují jejich právní ochranu při použití obrany proti útočníkovi.

Český právní systém právo na obranu řeší pomocí ustanovení v trestním zákoníku a toto právo se nazývá nutná obrana. Částečně se touto problematikou zabývá i zabývá i § 6 zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen občanský zákoník). Občanský zákoník v tomto ustanovení vytváří právo na tzv. svépomoc. Nutná obrana je pak součástí širší skupiny právních prostředků, o kterých teorie hovoří jako o okolnostech vylučujících protiprávnost. V této souvislosti se pak zmiňují například o jednání v krajní nouzi, svolení poškozeného, přípustném riziku či oprávněném použití zbraně.

V bakalářské práci se budu zabývat zejména nutnou obranou. Právní úprava nutné obrany nám poskytuje možnost bránit zejména svůj život, zdraví i majetek vůči útočníkovi. Vzhledem k rostoucí kriminalitě i brutalitě útoků a častějšímu používání zbraní při těchto útocích nám právní úprava musí poskytovat dostatek možností k efektivní obraně proti útočníkům. Cílem bakalářské práce je tedy zjistit zda je tato právní úprava dostatečná.

¹WIKIPEDIE. [on-line]. [cit.2.ledna 2011] dostupný z WWW:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Latinsk%C3%A1_r%C4%8Den%C3%AD_V>

1. Cíle a metody použité v bakalářské práci

Cílem bakalářské práce je zjištění, zda současná právní úprava okolností vylučujících protiprávnost je dostatečná, zejména pak v případě nutné obrany. Právní úprava by měla poskytovat dostatek možností občanům bránit svůj život, zdraví a majetek. Prostředky k účinné obraně musí být takové, aby obránci zajistily právní jistotu, že se svým jednáním, kterým obranu provádí, nedopustí trestného činu a v budoucnu to pro něj nebude mít nepříznivé právní následky.

Při zpracování bakalářské práce jsem využil praktické zkušenosti, které jsem získal při své službě u Policie České republiky. Tyto zkušenosti mi pak pomohly při získávání dalších potřebných informací, které jsou nutné ke zpracování daného tématu. V této souvislosti jsem shromáždil jak dostupnou literaturu, tak konkrétní vzory rozhodnutí a usnesení Nejvyššího soudu České republiky a vrchních soudů v Praze a Olomouci.

V úvodní části budou vysvětleny jednotlivé okolnosti vylučující protiprávnost se zaměřením na jejich právní úpravu a objasnění jejich zákonných podmínek.

V rámci kapitoly o vývoji nutné obrany v českém právním systému, byly využity dostupné historické prameny, zejména příslušný císařský patent a další následující zákony, týkající se nutné obrany.

Analýza těchto pramenů pak ukazuje vývoj nutné obrany v českém trestním právu od roku 1850 do současnosti.

V kapitole č. 4 nazvané Nutná obrana – současný právní stav je analýzou proveden rozbor svépomoci a nutné obrany a to z pohledu občanského a přestupkového zákona a především pak z pohledu práva trestního. Také se zaměřím na právní postavení obránce a útočnicka. Zároveň bude konstatováno, za jakých podmínek dojde k vybočení z podmínek nutné obrany a tím i k protiprávnímu jednání.

Při praktickém rozboru konkrétních trestních případů bude využita kazuistika, neboť v právu se kazuistika používá tak, že označuje výklad práva ve vztahu ke konkrétnímu případu a to bude cílem kapitoly č. 5 této bakalářské práce.

Výsledek této analýzy má pak poskytnout odpověď na úvodní otázku v této bakalářské práci a to zda je právní úprava nutné obrany v Českém právu dostatečná.

2. Okolnosti vylučující protiprávnost

„Okolnosti vylučující protiprávnost jsou takové okolnosti, které pachatele činu jinak trestného zbavují trestní odpovědnosti“² Je-li tedy jednáním vyloučena protiprávnost, neboť důvod jednání je oprávněný a jedním dochází k ochraně života, zdraví či majetku osob či jednotlivce, je jednání dovolené. Tomuto jednání chybí protiprávnost.

Protiprávnost ve smyslu § 13 zákona číslo 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů, dále jen trestní zákoník „Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestné a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“³ Vzhledem k tomu, že v jednání, které splňuje podmínky okolností vylučující protiprávnost schází protiprávnost, není od počátku trestné a nejedná se o trestný čin.

Právní teorie neuvádí všechny okolnosti vylučující protiprávnost, dá se říci, že po přijetí nového trestního zákoníku číslo 40/2009 Sb., se počet ustálil na pěti základních okolnostech vylučujících protiprávnost

- Krajní nouze (§ 28 trestního zákoníku)
- Nutná obrana (§ 29 trestního zákoníku)
- Svolení poškozeného (§ 30 trestního zákoníku)
- Přípustné riziko (§ 31 trestního zákoníku)
- Oprávněné použití zbraně (§32 trestního zákoníku)⁴

2.1 Krajní nouze

Za nejobecnější okolnost vylučující protiprávnost je považována krajní nouze, někdy se hovoří o jednání ve stavu nouze. „Stavem (krajní) nouze se označuje takový

² JELÍNEK, Jiří a kol . *Trestní právo hmotné*. 1. Praha : Leges, 2009. Kapitola XI, Okolnosti vylučující protiprávnost, Obecný výklad s. 240-242. ISBN 978-80-87212-24-0.

³ ČESKO. *Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník*, v platném znění (trestní zákoník). Sběrka zákonů, Česká republika. 2009, částka 11,. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/ s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>>.

⁴JELÍNEK, Jiří a kol . *Trestní právo hmotné*. 1. Praha : Leges, 2009. Kapitola XI, Okolnosti vylučující protiprávnost, Obecný výklad s. 240-242. ISBN 978-80-87212-24-0.

stav, kdy možno chránit zájem, který chrání též právní řád, jen tím, že se obětuje jiný takový zájem.,⁵

V případě jednání v krajní nouzi, stejně jako jednání v ostatních okolnostech vylučujících protiprávnost se musí dodržet několik základních objektivních podmínek. V případě, že by tyto podmínky nebyly splněny hovořili bychom o tak zvaném excesu – vybočení z mezí krajní nouze.

Podmínky krajní nouze tedy jsou :

- odvracení nebezpečí
- subsidiarita
- proporcionalita⁶

Pod pojmem nebezpečí je možné si představit situace vyvolané například působení přírodních sil, jako jsou povodně, zemětřesení či požáry. Nebezpečí může také pocházet z technologických havárií či hrozí-li napadení zvířetem. K naplnění podmínky krajní nouze musí nebezpečí hrozit přímo to je bezprostředně. Jednání k odvracení nebezpečí musí směřovat záměrně k odvracení tohoto nebezpečí.

Druhou podmínkou je, že nebezpečí není možné za daných podmínek odvrátit jinak, jedná se podmínku subsidiarity. Na rozdíl od nutné obrany kdy se tato podmínka nežadá, je k naplnění podmínek krajní nouze tuto podmínku splnit. Odvracení nebezpečí může být různé, například útěk z místa kde nebezpečí hrozí, přivoláním pomoci. Při posuzování této podmínky je, ale nutné vycházet z toho, že dané nebezpečí je možné skutečně odvrátit a to spolehlivým a včasným způsobem.

Třetí podmínkou je proporcionalita což značí, že následek, který při jednání v krajní nouzi vznikl není stejný či dokonce větší než ten, který by vznikl z hrozícího nebezpečí. Není tedy možné obětovat jeden chráněný zájem za druhý, předpokládat, že se bude jednat o jednání v krajní nouzi. Platí zde zásada „De duobus malis minus est semper eligendum,, (ze dvou zel je vždy třeba zvolit to menší)⁷

⁵SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. Praha : ORAC, 2003. D. Krajní nouze, s.138-144. ISBN 80-86199-74-6

⁶SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. Praha : ORAC, 2003. D. Krajní nouze, s.138-144. ISBN 80-86199-74-6

⁷NOVOTNÝ, Oto; VANTUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel . *Trestní právo hmotné : Obecná část*. 6. Praha : Wolters Kluvers ČR, 2010. Okolnosti vylučující protiprávnost, § 2 Krajní nouze, s. 258-265. 978-80-7357-509-0

2.2 Nutná obrana

„Nutná obrana je speciální (privilegovaným) případem krajní nouze“⁸. Nutná obrana má osobám, neboť v nutné obraně může jednat kdokoli, poskytnou účinnou ochranu proti útokům jiné osoby. Je jedno zda útok směřuje proti životu či zdraví nebo jen majetku.

Podmínky jednání v nutné obraně a následně i vybočení z podmínek nutné obrany – exces⁹, budou podrobněji rozebrány v následujících kapitolách, zejména v kapitole 4.

2.3 Svolení poškozeného

Přijetí nového trestního zákoníku číslo 40/2009 Sb., došlo k i doplnění okolností vylučující protiprávnost a to § 30 trestního zákoníku, svolení poškozeného a § 31 trestního zákoníku, přípustné riziko.

Svolení poškozeného předpokládá, že vlastník práva, dává souhlas se zásahem druhé osoby do tohoto práva. Svolení poškozeného však nelze jako okolnost vylučující protiprávnost aplikovat u všech trestných činů. Zcela vyloučeno je to pak u trestných činů uvedených v HLAVĚ I trestního zákoníku kde jsou uvedeny trestné činy proti životu a zdraví.

Svolení poškozeného se týká i problému dnes ve společnosti často zmiňovaném, problému eutanazie. Toto řecké slovo by se dalo přeložit jako „dobrá smrt“, z pohledu našeho by byl asi nejbližší termín „asistovaná sebevražda“. Tento termín asi nejvíce vystihuje podstatu věci, a to, že se osobě těžce a nevyléčitelně nemocné s pomocí lékařské asistence umožní, aby se sama vzdala svého života.

V této souvislosti je nutné si položit už spíš filozofickou otázku, kdy je zájem jednotlivce povýšen nad zájem společnosti a naopak. Odpověď není jednoduchá a také asi nikdy nebude jednoznačná. Při hledání odpovědi bude nutné vycházet z vývoje, historie a také filozofie daného státu. V České republice se neustále jakákoliv

⁸NOVOTNÝ, Oto; VANTUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel . *Trestní právo hmotné : Obecná část*. 6. Praha : Wolters Kluvers ČR, 2010. Okolnosti vylučující protiprávnost, § 3 Nutná obrana, s. 265-275. 978-80-7357-509-0

⁹ Exces, vybočení z mezí a podmínek nutné obrany

účast na usmrcení osoby považuje za naprosto nepřijatelnou a naplňuje znaky trestného činu. V Evropě však existují země, kde eutanazie povolená je. Jako první to do své právní úpravy zakotvilo Nizozemí a následně také Belgie. V některých dalších státech jako je Německo, Polsko, Rakousko či Švýcarsko mají zákonnou úpravu tohoto jednání, přičemž toto jednání dále považují za trestný čin, ale s privilegovanou skutkovou podstatou s výrazně nižší trestní sazbou.

V této souvislosti je nutné uvést, že i v České republice, byla novelou trestního zákoníku vytvořena privilegovaná podstata trestného činu, která má postihovat situace, kde dojde usmrcení člověka. Jedná se o trestný čin uvedený v § 141 trestního zákoníku „zabití“.

Zájem jednotlivce musí být jasný a konkrétní, osoba musí držitelem daného zájmu a musí se týkat pouze jeho práv, například majitel lesa nesmí dát souhlas s vykácením lesa bez dodržení podmínek, které jsou stanoveny pro těžbu dříví. Svým jednáním by tak mohl ohrozit životní prostředí „proto je svolení poškozeného například vyloučeno u trestných činů proti životnímu prostředí nebo proti pořádku ve věcech veřejných“.¹⁰

2.4 Přípustné riziko

Přípustné riziko § 31 trestního zákoníku, je tedy další z okolností vylučujících protiprávnost, která byl nově doplněna do trestního zákoníku.

Při vývoji současné společnosti a nových vědeckých poznání je nutné občas postupovat určitá rizika zejména při vědeckém výzkumu, při výrobě či lékařských experimentech. Bez podstoupení těch rizik by nedocházelo k dalšímu pokroku ve společnosti.

Jako v ostatních případech okolností vylučujících protiprávnost, musí se i případě přípustného rizika dodržet podmínky, které zákon ukládá aby nedošlo následnému trestnímu postihu.

Podmínky přípustného rizika :

- společensky prospěšný cíl kterému jednání vede
- společensky prospěšného cíle nelze jinak dosáhnout, než za podmínek určitého

¹⁰JELÍNEK, Jiří a kol . *Trestní právo hmotné*. 1. Praha : Leges, 2009. Kapitola XI, Okolnosti vylučující protiprávnost, Obecný výklad, § 4s. 256-258. ISBN 978-80-87212-24-0.

rizika

- míra rizika musí být menší než očekávaný výsledek jednání
- rozhodnutí o činnosti spojené s rizikem musí učinit pouze oprávněná osoba
- osoby, které například nějaký experiment provádí, musí být s případným rizikem seznámeni
- činnost nesmí odporovat zákazu uvedeného v právní normě
- činnost musí být prováděna v souladu se současnými znalostmi včetně nejnovější poznatků z vědy a techniky¹¹ (tzv. *lex artis*)

2.5 Oprávněné použití zbraně

Institut oprávněného použití zbraně je koncipován tak aby oprávněnému okruhu osob bylo umožněno nosit a používat zbraň. „Trestnost činu je vyloučena v případě použití zbraně oprávněnými osobami za podmínek a mezích stanovených zvláštními zákony,“¹²

Oprávněné osoby jsou zejména policisté, vojáci, strážníci či například příslušníci vězeňské stráže. Do okruhu těchto osob nezahrnují osoby, které nosí a používají zbraň dle zákona číslo 119/2002 Sb., o zbraních a střelivu, ve znění pozdějších předpisů.

Zbraní se rozumí zejména zbraň střelná, další zbraně, jako například zbraň bodná musí definovány v příslušném zákoně, například v zákoně o policii číslo 273/2008 Sb., ve znění pozdějších předpisů, se v § 56 definuje co je považováno za zbraň např. bodná, sečná a další zbraně.¹³

¹¹ NOVOTNÝ, Oto; VANTUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel . *Trestní právo hmotné : Obecná část*. 6. Praha : Wolters Kluvers ČR, 2010. s. 584. 978-80-7357-509-0.

¹²NOVOTNÝ, Oto; VANTUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel . *Trestní právo hmotné : Obecná část*. 6. Praha : Wolters Kluvers ČR, 2010. Okolnosti vylučující protiprávnost, § Oprávněné použití zbraně, s. 281-282. 978-80-7357-509-0.

¹³NOVOTNÝ, Oto; VANTUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel . *Trestní právo hmotné : Obecná část*. 6. Praha : Wolters Kluvers ČR, 2010. Okolnosti vylučující protiprávnost, § Oprávněné použití zbraně, s. 281-282. 978-80-7357-509-0.

3. Historie a vývoj nutné obrany

Trestní právo hmotné, kopíruje ve svém vývoji vývoj a stav společnosti, při jeho tvorbě se přihlíží k tomu, aby bylo sestaveno tak aby splňovalo potřeby společnosti a to jak z politického i tak ze sociálního pohledu. Rozdíl tedy bude mezi Zákonem o zločinech, přečinech a přestupcích uvedený císařským patentem č. 117/1852 a zákonem číslo 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen trestní zákon) Oba jsou, ale z pohledu této bakalářské práce důležité, neboť institut nutné obrany upravují oba tyto zákony.

Velkou roli v tvorbě trestních zákonů hraje zejména státní zřízení daného státu. Český stát prošel poměrně složitým vývojem k demokratickému zřízení státu a tento vývoj kopíroval i vývoj trestního práva hmotného a tím i institutu nutné obrany.

Z dnešního pohledu je velice zajímavé, že Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, byl platný skoro 100 let a byť byla několikrát snaha jej rekodifikovat,¹⁴ zejména ve třicátých a čtyřicátých letech minulého století, právní úprava zůstala takřka nezměněna.

K zásadní změně došlo až kodifikací v roce 1950 kdy byl přijat nový trestní zákon číslo 86/1950 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Z pohledu nutné obrany, je zajímavostí ta skutečnost, že při novelizaci trestního práva konkrétně zákona číslo 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen trestní zákoník) se vycházelo i ze zákona z roku 1852, který právě institutu nutné obrany řešil otázku zabití z omluvitelné pohnutky, obdobné ustanovení v dnešní době je zakotveno § 141 trestního zákoníku

3.1 Historie a vývoj nutné obrany do roku 1948

V roce 1852 byl přijat císařským patentem č. 117/1852, novelizovaný Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, jehož původní znění bylo vydáno v roce 1803. Tento zákon, byť několikrát novelizován, byl uplatňován v Českém trestním právu až do roku 1950, kdy byl přijat nový trestní zákon č. 86/1950 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Rekodifikace, změna kodexu, právní úpravy zákona.

Zákon byl přijat v době, kdy v Rakouském císařství doznávala revoluce z roku 1848 a roce 1850 začala éra tzv. Bachovského absolutismu. Tato vláda, pod vedením ministerského předsedy Alexandra Bacha vznikla z důsledků revoluce a vyznačovala se zejména tím, že se snažila vyloučit veřejnost z politického dění, císař i jeho byrokratický aparát se snažil získat absolutní moc.

V tomto období, byl tedy i novelizován Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, uvedený císařským patentem č. 117/1852 ř.z.. Nové znění zákona se pochopitelně dotklo i ustanovení o nutné obraně.

Okolnosti vylučující protiprávnost, byly v tomto zákoně č. 117/1852 ř.z, uvedeny v Hlavě I, § 2 jako důvody vylučující zlý úmysl. Nutná obrana byla tedy součástí uvedeného ustanovení. Při tvorbě zákona, tedy i v roce 1852 počítali s tím, že může dojít k situaci, kdy dojde k protiprávnímu útoku na život, svobodu nebo jmění a obrana musí být natolik účinná, aby tento útok legálním způsobem odvrátila.

V § 2 zákona č. 117/1852 ř.z. se tedy konstatuje :

„ Proto nepříčítá se konání neb opomenutí za zločin :

g) když skutek se stal z neodolatelného donucení nebo u výkonu spravedlivé nutné obrany.

Že však tu byla spravedlivá nutná obrana, za to má se míti jen tehdy, když lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil toliko obrany potřebné, aby odvrátil od sebe neb od jiných protiprávní útok na život, na svobodu nebo na jmění; - nebo že toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany. - Vykročení takové může se však podle povahy okolností trestati podle ustanovení dílu druhého tohoto zákona trestního §§ 335 a 431 za čin trestný z nedbalosti.“¹⁵

Nutná obrana tedy sloužila k obraně života, svobody nebo jmění. Obdobně jako v dnešní době.

Podmínky nutné obrany byly částečně obdobné jako v současné právní úpravě:

- jedná se o výkon spravedlivé obrany – obrana je přípustná proti protiprávnímu útoku a útok musí být veden proti životu, svobodě nebo jmění

¹⁵RAKOUSKO-UHERSKO. *Zákon č.117/1852, Zákon trestní o zločinech,přečinech a přestupcích*,v platném znění do roku 1950 [online] [cit. 25. březen 2011] Rakousko-Uhersko 1852. Dostupný také z WWW: <<http://www.kakanien.info/Show.aspx?ID=1661&AspxAutoDetectCookieSupport=1>>

- lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil toliko obrany potřebné, aby odvrátil od sebe neb od jiných – obrana je tedy přípustná proti bezprostřednímu útoku a musí být dostatečně způsobilá a intenzivní k odvrácení útoku.

Obránce musel jednat pouze v souladu s těmito podmínkami, aby nebyl následně postižen za zločin, uvedený v zákoně. Zákon ovšem pamatoval i na polehčující okolnosti, zvláště pak na jednání kdy obránce použil nepřiměřený způsob obrany. Zejména kdy obránce jednal „toliko z poděšení, ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany „¹⁶

Toto ustanovení bylo poměrně nadčasové, neboť v současné době český právní systém podobné jednání upravuje ustanovením § 141 trestního zákoníku. Rozdíl spočívá v tom, že podle ustanovení o nutné obraně z roku 1852, které bylo vztaženo i na jednání, které směřovalo k obraně nejen života, ale zdraví a jmění, kdežto § 141 trestního zákoníku, se týká pouze trestného činu zabití.

Jednání kdy obránce vybočil z podmínek nutné obrany v silném rozrušení se pak posuzovalo podle okolností jako nedbalostní trestný čin. Při určitých okolnostech bylo dokonce takovéto jednání posuzováno jako beztrestné, neboť se předpokládalo, že obránce je v takovém psychickém stavu, že nerozpozná zda jeho obrana je v mezích nutné obrany či již ty meze překročil, viz. rozhodnutí ze dne 24.10. 1922, Kr II 538/22: „Překročení mezí nutné obrany jest beztrestno i tehdy, měl - li pachatel z bázně, uleknutí nebo přestrašenosti omylem za to, že jsou splněny objektivní podmínky nutné obrany“¹⁷

I přes poměrně složitou konstrukci ustanovení o nutné obraně uvedenou v § 2 z.č. 117/1858 ř.z., která v sobě zahrnovala i jednání v silném rozrušení, se dá říci, že poskytovala dostačující právní ochranu pro osoby jednající v nutné obraně i v době Rakouského císařství.

¹⁶RAKOUSKO-UHERSKO. *Zákon č.117/1852, Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích*, v platném znění do roku 1950 [online] [cit. 25. březen 2011] Rakousko-Uhersko 1852. Dostupný také z WWW: <<http://www.kakanien.info/Show.aspx?ID=1661&AspxAutoDetectCookieSupport=1>>

¹⁷DRAŠTÍK, Antonín , et al. *Přehled judikatury : Trestné činy proti životu a zdraví, Nutná obrana*. 1. Praha : ASPI, 2007. II. Nutná obrana, 123. K překročení mezí nutné obrany v důsledku bázně, uleknutí nebo strachu s.279-280. ISBN 978-80-7357-253-2.

3.2 Historie a vývoj nutné obrany po roce 1948

V roce 1948 proběhla ve společnosti zásadní změna způsobená vítězstvím Komunistické strany v prvních poválečných volbách. V únoru 1948 pak Komunistická strana převzala faktickou moc ve státě a z demokratické společnosti se postupně stávala společnost totalitní. Ve společnosti dochází k mnoha změnám je přijata nová Ústava České republiky, která nahrazuje ústavu z roku 1920 a jejím základem je přijato mnoha dalších zákonů.

Období mezi roky 1948-1950 se také nazývá období Právníkové dvouletky: „Právníkovou dvouletkou je nazýváno období v letech 1949 – 1950, kdy došlo ke kodifikaci všech základních odvětví práva v Československu. Úkolem právníkové dvouletky bylo přepracovat a kodifikovat současně celý právní řád.¹⁸

V rámci této dvouletky byly přijaty zejména tyto zákony :

- zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 87/1950 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/1950 Sb., trestní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Z přijatých zákonů je patrné, že došlo k zásadním změnám i trestním právu hmotném. Trestní zákon č. 86/1950 Sb., proto i zcela pozměnil institut nutné obrany. V uvedeném zákonu je nutná obrana uvedena v Hlavě II, Základy trestní odpovědnosti v § 8 : „Jednání jinak trestné, jímž někdo odvrací útok na lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu nebo na jednotlivce, není trestným činem, jestliže:

- a) útok přímo hrozil nebo trval a
- b) obrana útoku byla přiměřená.“¹⁹

¹⁸WIKIPEDIE. *Právníková dvouletka* [on-line].2011 [cit.30.ledna 2011] dostupný z WWW <http://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1vn%C3%AD_dvouletka>

¹⁹ČESKOSLOVENSKO, *Zákon č. 86/1950 Sb. Trestní zákon*, v platném znění do roku 1962, 1950 [online] [cit. 25. březen 2011],Československo. Dostupný z WWW: <http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d40071a41a?OpenDocument>

Kodifikace²⁰ nutné obrany pozměnila i náhled na institut nutné obrany jako takové. Nově již neměla sloužit jen jako prostředek občana na ochranu svého života, zdraví či majetku, ale nově i na ochranu lidově demokratické republiky, její socialistické výstavby, či na obranu zájmů pracujícího lidu. Nutná obrana tedy mohla být využita v daleko větším rozsahu než v tom, který byl v původním zákoně, vydaným císařským patentem. Při využití nutné obrany k odvrácení protiprávního útoku, ale mohlo dojít snadno ke zneužití toho ustanovení.

Institut nutné obrany tedy zajišťoval beztrestnost obránce při protiprávním útoku na jeden z objektů uvedených v § 8 z.č.86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. Útok musel přímo hrozit nebo trvat a také když obrana útoku byla přiměřená. Přiměřenost obrany vůči útoku byla nová formulace, toho jak vymezit obranu v mezích zákona a obranu, která již z mezí zákona vybočila. Císařský zákon uváděl, že jednání v nutné obraně je beztrestné pouze tehdy, když bylo využito obrany (toliko obrany potřebné) v potřebném rozsahu k odvrácení útoku.

Přiměřenost obrany se ovšem těžko posuzuje, je vždy složité posoudit co je ještě přiměřené a co nikoliv. Z pohledu obránce (muže), lze za přiměřené považovat to, že útočníka odrazí či použije údery rukou či nohou a útok odvrátí. Z pohledu obránce (ženy) proto může být za stejných okolností i použití zbraně přiměřené, neboť nedisponuje dostatečnou fyzickou silou na odvrácení útoku.

Vzhledem k nejednotnému výkladu přiměřenosti, kdy obránce mohl být za své jednání v nutné obraně poměrně jednoduše trestně postižen, byla při kodifikaci trestního zákona přijata nová úprava. Nová právní úprava pak vycházela z již přijatých soudních rozhodnutí, zejména pak z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4.1.1957, sp. 2 Tz 327/56 :

„Primeranosť nutnej obrany treba posudzovať podľa okolnosti případu. Musí byť daná obrana k odvratenia útoku potrebná a spôsobená újma nesmie byť celkom neúmerná odvrátenému nebezpečiu. Pritom však nie je podmienkou, aby obrana bola celkom úmerná útoku.“²¹

²⁰Kodifikace, vytvoření psaného práva ve formě zákoníku nebo řádu

²¹DRAŠTÍK, Antonín , et al. *Přehled judikatury : Trestné činy proti životu a zdraví, Nutná obrana*. 1. Praha : ASPI, 2007. II. Nutná obrana,133. K posuzování přiměřenosti nutné obrany s.289-292. ISBN 978-80-7357-253-2.

V průběhu let 1960 a 1961 došlo k dalšímu společenskému vývoji a tím i ke změnám v trestním právu. Dochází opětovně ke kodifikaci trestního práva a to jak přijetím nového trestního zákona tak i přijetím nového trestního řádu.

V roce 1961 je přijat zákon číslo 140/1961 Sb., trestní zákon a zákon číslo 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Z pohledu trestního práva a jeho vývoje šlo o významné zákony, neboť trestní zákon byl účinný až do roku 2010. Trestní řád je účinný do dnešní doby, byť se o jeho změně již delší dobu uvažuje. Při rekodifikaci trestního práva hmotného došlo i k zásadní změně ustanovení o nutné obraně.

Ustanovení o nutné obraně se vrátilo ke svému původnímu účelu, to je poskytnout právní ochranu osobám, které brání zájem chráněný trestním zákoníkem, především pak život, zdraví a majetek proti protiprávnímu útoku. Nutná obrana je v zákoně 140/1961 Sb., trestní zákon, uvedena v HLAVĚ II, nazvané Základy trestní odpovědnosti v § 13:

„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“²²

Uvedená formulace nutné obrany je platná od tzv. páté přímé novely trestního zákona, přijatá zákonem číslo 290/1993 Sb., kdy byl nově upraven pojem týkající se nepřiměřenosti obrany. Původně bylo použito slovní spojení obrana zřejmě nepřiměřená novela zavedla nové slovní spojení obrana zcela zjevně nepřiměřená.²³

Při tvorbě nového znění ustanovení o nutné obraně bylo přihlédnuto k nepřesné formulaci přiměřenosti, jak uvádí profesor Solnař, „platný trestní zákoník poměru k dřívější úpravě zmírnil (srovnání slov „zcela zjevně“), aby usnadnil postavení obránce, který bojuje proti právním útokům, jež jsou zpravidla trestnými činy“²⁴ .

²²ČSSR. *Zákon č. 140/1961 Sb, trestní zákon*, v platném znění do 1.ledna 2010: Sbírka zákonů, Česká republika. 1961, Dostupný také z WWW:
<http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1961/140961/Sb_140961_-----_php>

²³ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník I : Komentář § 1-139*. 1. Praha : C.H.Beck, 2009. 1303 s. ISBN 978-80-7400-109-3.Beck,2009 1303s. ISBN 978-80-7400-109-3

²⁴SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. Praha : ORAC, 2003. Skutková podstata a nebezpečnost TČ pro společnost, § 7, písm. E. Nutná obrana, s.144-157. ISBN 80-86199-74-6

Z formulace je patrné, že bylo přihlédnuto k situaci a postavení obránce, který je vůči útočníkovi vždy v nevýhodném postavení, neboť se brání útoku ve většině případů nečekanému a nepředpokládanému.

Zároveň došlo k nápravě objektů, které je možné za pomoci nutné obrany chránit. Nutnou obranu je možné využít k ochraně jen těch zájmů, které chrání i trestní zákon. Je tedy nepřípustné jednání v nutné obraně, které nesměřuje k ochraně některého z těchto objektů, dřívější právní úprava hovořila například o jednání v nutné obraně k ochraně zájmů pracujícího lidu.

K poslední právní úpravě došlo při rekodifikaci trestního zákona v roce 2009, kdy byl přijat nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., v ustanovení o nutné obraně došlo k dílčí úpravě, ale ne v zásadních bodech. Podrobněji v dalších kapitolách bakalářské práce.

4. Nutná obrana – současná právní úprava

Právo obránce odvracet protiprávní útok je českém právním systému ve třech zákonech. V zákoně č. 40/1964., občanský zákoník, v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen zákon o přestupcích) a trestním zákoníku. Z pohledu občana je nejdůležitější právní úprava v trestním zákoníku, který ochraňuje nejdůležitější lidská práva, právo na život, zdraví, majetek, čest a důstojnost. Tyto práva zaručuje Listina základních práv a svobod, definovaná ústavním zákonem č. 2/1993 Sb. Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů.

Občanský zákoník i přestupkový zákon, pak dotváří právní úpravu nutné obrany v systému českého práva.

4.1 Právo na svépomoc obsažené v občanském zákoníku

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, upravuje občanskoprávní vztahy. Slouží k naplnění občanských práv a svobod, zejména k ochraně osobnosti a nedotknutelnosti vlastnictví.²⁵ Při přijetí nového občanského zákoníku v roce 1964 se předpokládalo, že ne všechna jednání osob, které budou postihovány podle trestního zákona. Jednání, které bude v některých oblastech v rozporu s právem, bude upravovat občanský zákoník. Proti takovému jednání, pak musela být připuštěna možnost obrany, která bude v souladu se zákonem. Občanský zákoník obranu proti protiprávnímu jednání řeší tzv. „svépomocí“. Svépomoc je uvedena v § 6 občanského zákoníku :

„Jestliže hrozí neoprávněný zásah do práva bezprostředně, může ten, kdo je takto ohrožen, přiměřeným způsobem zásah sám odvrátit.“²⁶

Svépomocí se i několikrát zabýval Nejvyšší soud České republiky, zejména v usnesení sp. zn. 25 Cdo 365/2006, ze dne 6.9.2007: „Podstata svépomoci spočívá v

²⁵ČSSR. Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník, v platném znění (občanský zákoník). Sbírka zákonů, Česká republika. 1964, Dostupný také z WWW:

[<http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=40%2F1964&number2=&name=&text=>](http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=40%2F1964&number2=&name=&text=>)

²⁶ČSSR. Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník, v platném znění (občanský zákoník). Sbírka zákonů, Česká republika. 1964, Dostupný také z WWW:

[<http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=40%2F1964&number2=&name=&text=>](http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=40%2F1964&number2=&name=&text=>)

tom, že si oprávněný subjekt vynucuje uskutečnění svého práva vlastní mocí a silou.²⁷

Při jednání v tzv. svépomoci je nutné jednat jen za podmínek, které toto jednání umožňují:

- jednat v svépomoci může pouze ohrožená osoba
- hrozí zásah do jejích práv
- zásah do práv je neoprávněný
- bezprostřednost zásahu do práv ohrožené osoby
- odvrácení zásahu musí být přiměřené útoku (proporcionalita)

4.2 Nutná obrana v zákoně o přestupcích

Obdobně jako občanský zákoník připouští jednání v nutné obraně i zákon č.200/1990 Sb.,o přestupcích. V § 2 zákona o přestupcích, vedle pojmu přestupku, se také definuje v druhém odstavci jednání, které má znaky přestupku, ale není přestupkem, neboť se tímto jednání odvrací útok na zájem chráněný zákonem o přestupcích. Obecně by se dalo říci, že přestupkový zákon v tomto ustanovení spojuje jednání jak v nutné obraně, tak v krajní nouzi.

Zákon stanoví pět základních podmínek, které jsou v přestupkovém zákoně stanoveny. Tyto podmínky musejí být splněny kumulativně, aby se obránce sám nedopouštěl protiprávního jednání.

- nebezpečí hrozí zájmu chráněnému zákonem
- odvrácení útoku musí být přiměřené
- útok je hrozící nebo trvajícím
- následek nesmí být stejně závažný, nebo závažnější než ten který hrozil
- nebezpečí nebylo možné odvrátit jinak

Oba uvedené zákony tedy umožňují jednání v nutné obraně a to za splnění zákonem stanovených podmínek. Podmínky jsou, ale oproti trestnímu zákonu přísnější,

²⁷ NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, *Svépomoc, výkon rozhodnutí, usnesení sp. zn. 25 Cdo 365/2006, ze dne 6.9.2007.*[online] 2007,[cit.25.březen.2011]. Dostupný z WWW: <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=>

zejména v otázce proporcionality. Je to dané tím, že trestní zákoník nutno obranou chrání především život a zdraví člověka. Při této obraně pak dojde i k jednání, jehož důsledky jsou pro útočníka natolik závažné, že jsou způsobilé ohrozit i život útočníka.

4.3 Rozbor zákonných podmínek nutné obrany v trestním zákoníku

Pojem nutné obrany, zákonných podmínek jednání v nutné obraně byl již částečně objasněn v předchozích kapitolách, ale pro potřeby trestního práva je to nedostatečné. Trestní právo se nutnou obranou zabývá daleko obsáhleji a podrobněji.

Účelem nutné obrany je umožnit účinnou obranu, proti útoku, který je protiprávní a je veden na zájmy, které ochraňuje trestní zákoník. Obrana pak není v rozporu s právem, ale naopak je v souladu s ním. V případě nutné obrany může dojít i k situaci kdy jsou konfrontovány dva zájmy, např. ochrana majetku napadeného na jedné straně a zdraví útočníka na druhé straně. Zájem útočníka je pak obětován ve prospěch zájmu obránce a to za účelem úspěšného odražení útoku²⁸

Nejvyšší soud ČR ve své tiskové zprávě, kterou vydal jako reakci na usnesení vydané dne 25.8.2010 pod spisovou značkou 7 Tdo 793/2010 to tvrzení potvrdil. Uvedené usnesení řešilo dovolání obviněného K.B., který vystřelil ze své brokovnice na vozidlo, které odjíždělo od jeho výkupny sběrných surovin v Ivančicích a ve kterém se nacházel pachatel vloupání do této výkupny. Obviněný vystřel vozidlo zasáhl a způsobil vážné zranění spolucestujících. Obviněný se dovolával zrušení rozsudku, který ho uznal vinným z trestného činu pokusu vraždy podle § 8 odst. 1, § 219 odst. 1 tr. zákona a trestným činem poškozování cizí věci podle § 257 odst. 1 tr. zákona.

Na základě diskuze po zveřejnění daného usnesení, vydal 9.3.2011 Nejvyšší soud tiskovou zprávu, kde uvedl: „stále totiž platí, že každý má právo chránit a bránit svůj život, zdraví i majetek a v krajním případě (při dodržení zásad nutné obrany) i se zbraní v ruce. Nejsou dotčeny ani veškeré zásady nutné obrany, které trestní kolegium Nejvyššího soudu přijalo v roce 2009 (Tjpn 303/2008) a které se týkají i obrany svého majetku“²⁹

²⁸ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 610. ISBN 98-80-7357-509-0

²⁹ NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, *Upřesnění informací v otázce vraždy či zabití zloděje*, Petr Knötig ,09.03.2011, [online] 2011,[cit.25.březen.2011]. Dostupný z WWW: <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf/edit/Proverejnostamedia~Tiskovezpravy?>

Nutná obrana je v platném trestním zákoníku uvedena v HLAVĚ III, nazvané Okolnosti vylučující protiprávnost činu v § 29 trestního zákoníku.

„(1) Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící, nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákoníkem, není trestným činem.

(2) Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“³⁰

4.3.1 Bezprostředně hrozící nebo trvajících protiprávní útok

Nutná obrana má několik základních podmínek, které je nutné splnit, aby jednání, kterým někdo útok odvrací, nebylo posouzeno jako trestný čin. Jednou z těchto podmínek je odvrácení bezprostředně hrozícího nebo trvajících útoku.

Ne každý útok musí být automaticky trestným činem. Útoku se totiž může dopustit i trestně neodpovědná osoba a tato neodpovědnost může být způsobena nedostatkem věku, nebo tím, že osoba jednala ve stavu nepřičetnosti.

Použití institutu nutné obrany k odvrácení při napadení zvířetem obecně nelze, leda že jde o zvíře člověkem poštvané. V tomto případě je, ale z hlediska trestního práva pouze jako zbraň fyzické osoby.

Diskutabilní otázkou je, jak se bránit útoku osob, které nejsou trestně odpovědné nebo osob jednajících ve skutkovém omylu. Profesor Solnař nutnou obranu proti těmto osobám nepřipouští s tím, že k odvrácení útoku těchto osob je nutné využít institut krajní nouze. S jeho závěrem se, ale nelze ztotožnit, neboť krajní nouze neposkytuje dostatek prostředků k účinnému odvrácení útoku.

- ✓ při jednání v krajní nouzi, nelze způsobit větší škodu, než která hrozila, což je při fyzické obraně vlastního života a zdraví, například při útoku choromyslné osoby omezující podmínka
- ✓ obránce by musel být v okamžiku útoku schopen rozpoznat, nebo si být vědom okolnosti, že útok je veden choromyslnou osobou, což je podmínka v daném okamžiku nereálná

³⁰ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník, v platném znění (trestní zákoník). Sbíрка zákonů, Česká republika. 2009, částka 11,. Dostupný také z WWW: http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>.

Při posuzování nutné obrany v těchto případech „převládá názor posuzovat takovéto činy jako „útok“, který lze odvracet podle zásad o jednání v nutné obraně“³¹

Jednou s příčin vybočení podmínek nutné obrany jsou i situace kdy se odvrací útok, který je, ale pouze domnělým útokem (tzv. putativní obrana). Obránce se pouze domnívá, že se jedná o útok na zájem chráněný trestním zákoníkem. V případě, že dojde k jednání v tomto omylu se pak z obránce stává v podstatě útočník. Jednání v tomto omylu se posuzuje dle § 18 trestního zákoníku. „Kdo při spáchání činu nezná ani nepředpokládá jako možnou skutkovou okolnost, která je znakem trestného činu, nejedná úmyslně; tím není dotčena odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti,“³², nejednalo by se tedy o úmyslný trestný čin, ale trestný čin nedbalostní.

Další problematickou otázkou je využití nutné obrany proti protiprávnímu útoku úřední osoby (§ 127 trestního zákoníku)³³. Obecně se dá říci, že využití nutné obrany je přístupné. „Pokud jsou tyto úkony perfektní, není proti nim nutná obrana připuštěna. Naproti tomu je třeba nutnou obranu připustit proti takovým úkonům veřejných činitelů, které jsou postiženy vadami, jež je zbavují povahy takových úkonů; jsou to úkony, které vůbec nenáleží do (věcné) pravomoci těch veřejných činitelů, kteří zakročují, a ovšem i ty, které tvoří skutkovou podstatu trestného činu,“³⁴

Z uvedené citace vyplývá, že nutná obrana možná je, ale pouze v případě, že úřední osoba překračuje svojí pravomoc, to znamená, že pokud úřední osoba jedná protiprávně je proti jeho úkonům nutná obrana přípustná. Pokud by, ale například policista předváděl osobu a toto předvedení by splňovalo zákonem stanovené podmínky, kladený fyzický odpor předváděné osoby, nelze v žádném případě posoudit jako nutnou obranu i kdyby při předvedení by došlo k fyzické újmě předváděného. Toto je uvedeno například v rozhodnutí Nejvyšší soudu České republiky 8 Tdo 210/2008.

³¹NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, Okolnosti vylučující protiprávnost, §3 Nutná obrana s. 265-275. ISBN 98-80-7357-509-0.

³²ČESKO. *Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník*, v platném znění (trestní zákoník). Sbíрка zákonů, Česká republika. 2009, částka 11,. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>

³³ČESKO. *Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník*, v platném znění (trestní zákoník). Sbíрка zákonů, Česká republika. 2009, částka 11,. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>

³⁴ŠÁMAL, Pavel ; PŮRY, František ; RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon : Komentář*. 5. Praha : C.H.Beck, 1994. Základy trestní odpovědnosti, § 13 Nutná obrana, s. 111-120. ISBN 80-7179-624-7

„Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. 4 T 185/2006, byl obviněný R. M. uznán vinným, že: dne 28. 10. 2006 v době kolem 15:50 hod. v Praze v průběhu ohlášené demonstrace N. s., ve snaze tuto demonstraci narušit, snažil se projít kordonem policistů, kteří bránili střetu demonstrantů a jejich odpůrců, neuposlechl jejich výzev, že se nemá k demonstraci přibližovat, a opakovaně vrazil do policistů J. M. a T. H., a dále neuposlechl výzvy policistů k prokázání své totožnosti v souvislosti s tímto jednáním, a když proti němu byly použity donucovací prostředky, nepřiměřeně se zákroku bránil tak, že kolem sebe kopal a dvěma kopy zasáhl policistu L. H. do břicha“³⁵.

Z uvedeného rozhodnutí, je patrné, že nutná obrana proti úřední osobě je velice problematická, byť teorie tuto možnost připouští, je v reálné situaci, nepravděpodobné, že by obdobná situace nastala. Úřední osoba by musela jednat tak, že její jednání bylo zcela v rozporu s její pravomocí, teorie hovoří o tzv. *absolutním excesu*³⁶.

Útok, který směřuje proti chráněnému zájmu musí být přímo hrozící nebo trvající. Literatura uvádí, že je možné i danému útoku předejít. Obránce tedy zdánlivě jedná dříve, než samotný útok začne. Jedná se zejména o situace, kdy je útočník pro své okolí znám jako agresivní osoba a verbální útoky již nabyly, takové intenzity, že je útok vzhledem k místu, okolnostem a projevu útočníka již nevyhnutelný. Použitím přiměřených prostředků například hmatů a chvatů sebeobrany útočníka, lze útoku předejít a útočníka zneškodnit. Je tedy nutné při posouzení oprávněnosti nutné obrany zvažovat i okolnosti útoku jako je čas, místo, intenzita i možnosti obrany napadeného.

Specifický může být útok trvající „Útok mívá většinou formu konání, ale může být též opomenutím (například neopuštění cizího bytu a setrvání v něm). V takovém případě trvá útok do té doby, dokud se nepodaří útočníka z domu nebo bytu vyhnat (č. 9/1980, č. 47/1997 Sb. rozh. tr.)“³⁷ to by připadalo do úvahy zejména při trestném činu porušování domovní svobody §178 trestního zákoníku. „Kdo neoprávněně vnikne do obydlí jiného nebo tam neoprávněně setrvá, bude potrestán odnětím svobody až na

³⁵ NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, Usnesení sp. zn. 8 Tdo210/2008.[online] 2008,[cit.25.březen.2011]. Dostupný z WWW: <http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=>

³⁶ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., *Základy trestní odpovědnosti*. 2.vyd. Praha : Orac, s. r. o., 2003, s. 455 ISBN 80-86199-74-6

³⁷JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné*. 1.vyd. Praha: Leges, 2009, Okolnosti vylučující protiprávnost, § 3 Nutná obrana s.249-256. ISBN 978-80-87212-24-0

dvě léta,³⁸ útočník by v tomto případě nejprve konal, tzn. vnikl do bytu, ale následně v bytě setrval, v čimž by splnil podmínku opomenutí a zároveň by byla splněna podmínka trvání útoku, v daném případě by útok trval do té doby dokud by útočník v bytě setrval.

Za určitých okolností, lze jednání v nutné obraně připustit i v okamžiku kdy budoucím útokem bude naplněna podstata trestného činu a tento čin je ve stadiu přípravy (§ 20 trestního zákoníku).³⁹ Samotné pojetí myšlenky ke spáchání trestného činu se netrestá (cogitationis poenam nemo patitur), ale projev myšlenky může být zcela výjmečně trestný (delicti sui genesis), například u trestného činu nebezpečného vyhrožování § 353 trestního zákoníku.⁴⁰

4.3.2 Zájem chráněný trestním zákoníkem

Hodnoty chráněné trestním zákoníkem najdeme v Listině základních práva a svobod⁴¹, půjde zejména o život a zdraví, osobní svobodu, majetek a některých případech i čest a důstojnost člověka, chráněn je nejen jednotlivec, ale i celá společnost. Obecně by se dalo říci, že útok na zájem, který není chráněný trestním zákoníkem, nelze odvracet nutnou obranou. „Zájmy, které trestní zákoník nechrání, nemohou být ani beztrestně chráněny v nutné obraně“⁴²

V nutné obraně lze jednat i v okamžiku, kdy osoba která jedná v nutné obraně není napadena sama, ale je napadena osoba jiná, v tomto okamžiku hovoříme o pomoci v nutné obraně. Chráněný zájem v tomto případě pak bude například zdraví napadené

³⁸ČESKO. *Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník*, v platném znění (trestní zákoník). Sbírka zákonů, Česká republika. 2009, částka 11., Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/.s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>>

³⁹ČESKO. *Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník*, v platném znění (trestní zákoník). Sbírka zákonů, Česká republika. 2009, částka 11., Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/.s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>>

⁴⁰NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, Vývojová stádia trestné činnosti, § 1 Úvod s.288-292. ISBN 98-80-7357-509-0

⁴¹ČESKO. *Ústavní zákon č.2/1993 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod*. Sbírka zákonů, Česká republika. 1993 Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/.s.155/701?number1=2%2F1993&number2=&name=&text=>>

⁴²NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, Okolnosti vylučující protiprávnosť, § 3 Nutná obrana s.265-275. ISBN 98-80-7357-509-0

osoby. Kdokoliv je tedy oprávněn odvrátit útok na zájem chráněný trestním zákoníkem, i když samotný útok nesměřuje proti němu.

Jeden nejznámějších případů pomoci v nutné obraně se udál 25. března 1991, kdy skupina skinheadů napadla skupinu chodců, kolemjdoucí sochař Pavel Opočenský přispěchal jednomu z napadených chodců na pomoc, a při následné potyčce došlo ke smrtelnému zranění jednoho ze skinheadů. Vzhledem k poměrně složitým okolnostem případu probíhalo soudní řízení několik let, konečné rozhodnutí pak vydal Vrchní soud v Praze, kdy bylo konstatováno, že P. Opočenský jednal v nutné obraně, v tomto případě se jednalo o pomoc v nutné obraně, neboť napadený nebyl P. Opočenský, ale chodec. Vrchní soud pak rozhodl o nevině P. Opočenského s tím, že svým jednáním nevybočil z podmínek nutné obrany.

4.3.3 Obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku

Přiměřenost či nepřiměřenost obrany proti útoku je jedním z nejdiskutovanějších problémů v nutné obraně. Vždy je a bude problém určit co je přiměřené a co již už přiměřené není. Vývoj nutné obrany v českém trestním právu ukazuje na to, že vymyslet správnou definici je poměrně složité. Od termínu toliko obrany potřebné, přes obranu přiměřenou, zřejmě nepřiměřenou až k současnému výkladu obrana zcela zjevně nepřiměřená. Dá se konstatovat, že otázka přiměřenosti se bude vždy vykládat vzhledem ke konkrétnímu případu.

Přiměřenost se zároveň musí odlišovat od proporcionality. Přiměřenost je otázka poměru obrany vůči útoku, kdežto proporcionalita je poměr škody, která z útoku hrozila a škoda, která byla obranou způsobena.⁴³

Otázka přiměřenosti se vždy musí posuzovat u pohledu obránce, nikoliv z následků, které byly útočníkovi způsobeny. Obránce je oprávněn použít takovou obranu, která je způsobilá k odvrácení útoku. Platí zde zásada, že „riziko vyvolané útokem by měl nést útočník nikoli obránce“.⁴⁴

Problém, který v otázce přiměřenosti nastává je, když dojde při obraně k poškození zdraví útočníka, či dokonce jeho smrti. Základní myšlenka nutné obrany spočívá v tom, že obrana je způsobilá k odvrácení útoku. Na rozdíl od krajní nouze se

⁴³ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2009 1303s. ISBN 978-80-7400-109-3

⁴⁴ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, Okolnosti vylučující protiprávnost, § 3 Nutná obrana s. 265-275. ISBN 98-80-7357-509-0

nevyžaduje, aby obránce v prvním okamžiku zvážil možnost jak se danému útoku vyhnout, například vyrozuměním policie či útekem. Vzhledem k tomu, že většina útoků je vedena neočekávaně a zákeřně, není možné tuto podmínku vyžadovat, neplatí zde tedy zásada subsidiární, nutnou obranu mohou požit jen tehdy, pokud se útoku nemohu vyhnout.

Útěk, či vyhnutí se útoku, je nutné, ale zvažovat pokud by útok přicházel např. od dětí, zde se musí zvážit druhá podmínka, která není sice v nutné obraně striktně vyžadována, ale v případě přiměřenosti obrany je nutné ji zvažovat a to je podmínka proporcionality. Obrana musí být způsobilá útok odvrátit, ale při útoku dítěte je nutné taky zvážit na jaký zájem chráněný trestním zákoníkem je útok veden.

Ve své praxi se setkávám a to poměrně často se situací, kdy nezletilé osoby se dopouštějí kapesních krádeží ve smyslu § 205 trestního zákoníku. Způsob provedení je takový, že si vyčíhají osobu, která nese tašku, kterou má osoba nejčastěji na rameni. K této osobě přiběhnou a nesenou tašku strhnutím odcizí a utečou. Útok samotný je veden proti osobě, byť úmysl útočnicka (*dolus directus*) je majetkový prospěch. Otázku tělesné integrity vnímá každá osoba jinak a její ohrožení či porušení se považuje za společensky škodlivé a trestní zákoník tento čin označuje za protiprávní a jeho znaky definuje v zákoně, i když vzniklá škoda nepřesahuje částku nikoliv nepatrnou (§138 trestního zákoníku)⁴⁵. Z obecného pohledu nutné obrany je v tomto případě nutná obrana přípustná, jednání útočnicka splňuje podmínky k jednání v nutné obraně. Jako obránce mohou použít prostředky, které jsou způsobilé k tomu, aby útočnickovi byla způsobena i újma na zdraví.

V tomto okamžiku se dostáváme k problému proporcionality. V případě, že obrana bude úspěšná, bude na jedné straně ochráněna majetková hodnota tašky, která měla být odcizena a druhé straně bude zranění způsobené nezletilé osobě. Při obraně může dojít, například ke zlomení ruky či jinému závažnému zranění, které je způsobilé zanechat trvalé následky. V tomto případě bychom jednání obránce mohli ohodnotit jako nepřiměřené. Život a zdraví jsou v každé demokratické společnosti nedotknutelné a jejich ochrana je na prvním místě, teprve na dalších pomyslných místech je například ochrana majetku.

⁴⁵ ČESKO. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník, v platném znění (trestní zákoník). Sbírka zákonů, Česká republika. 2009, částka 11,. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>>

„Nesmí zde být zcela zjevný (výrazně hrubý) nepoměr mezi zájmem chráněným v nutné obraně a zájmem obětovaným“⁴⁶

Přiměřenost obrany je nutné posuzovat dle způsobu útoku, útočníka, místa i konkrétní situace. Předpokládá se, že obrana bude vždy intenzivnější než samotný útok a to zejména proto, že musí být způsobila útok odvrátit. Způsob obrany bude záležet na subjektivním pocitu obránce, pokud by obráncem byla žena a útočníkem muž, lze mít za to, že použití zbraně a zbraní je myšleno cokoliv, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším (§118 trestního zákoníku), ženou subtilní postavy proti neozbrojenému muži by bylo v souladu se zásadou přiměřenosti obrany, neboť útočník disponuje větší fyzickou silou.

Použití zbraně, zejména střelné je při posuzování přiměřenosti složité. Při použití střelné zbraně obráncem proti útočnickovi musí mít obránce vždy na paměti, že jejím použitím může způsobit i smrt útočníka, proto použití zbraně by bylo oprávněné pouze tehdy, pokud by útok směřoval proti životu a zdraví a tedy nikoliv pokud by útok směřoval pouze proti majetku. Pokud by ovšem útok směřoval na oba chráněné zájmy zároveň, například u trestného loupeže (§ 173 tr. zákoníku), bylo by použití zbraně za splnění i ostatních podmínek nutné obrany možné.⁴⁷

Použití střelné zbraně proti neozbrojenému útočnickovi, je za určitých okolností také možné, viz. usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 1 Tzn 255/1997.

„V závislosti na konkrétních okolnostech případu není vyloučeno posoudit jako stav nutné obrany jednání osoby, která reaguje na fyzický útok neozbrojeného pachatele opakovaným použitím střelné zbraně, přičemž dojde k usmrcení osoby“.⁴⁸

Pro posouzení přiměřenosti se také zvažuje způsob útoku, který je proti napadenému veden, použití zbraně, útok z úkrytu atd. Samotný útok musí být skutečný (nikoli pouze domnělý). Útokem je i útok vyprovokovaný, které směřuje k tomu, aby útočník zakryl své vlastní protiprávní jednání. Použité prostředky útočníkem k útoku je

⁴⁶ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, Okolnosti vylučující protiprávnos, § 3 Nutná obrana s.265-275. ISBN 98-80-7357-509-0

⁴⁷ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2009 1303s. ISBN 978-80-7400-109-3

⁴⁸ DRAŠTÍK, Antonín , et al. *Přehled judikatury : Trestné činy proti životu a zdraví, Nutná obrana.* 1. Praha : ASPI, 2007. II. Nutná obrana, 153. K otázce přiměřenosti nutné obrany s použitím střelné zbraně s.341-348. ISBN 978-80-7357-253-2

nutné posuzovat v rámci způsobu útoku, mají význam jen potud, „že obránce z nich může usuzovat na intenzitu útoku a velikost hrozící škody“⁴⁹

4.4 Nutná obrana prostřednictvím automatického obranného zařízení

Technický pokrok a možnosti, které tento pokrok nabízí se projevuje i trestním právem a nutné obraně. Před časem nebylo myslitelné uplatnit nutnou obranu v okamžiku kdy obránce není sám napadení přítomen, byť český právní řád, nikdy nevyžadoval přítomnost obránce na místě útoku v okamžiku, kdy útok probíhá⁵⁰. Současné technické možnosti to však umožňují a stále častěji se setkáváme s ochranou majetku pomocí automatický obranných systémů. Profesor Solnař, ve své práci *Základy trestní odpovědnosti se již otázkou samostřílů a jiných obdobných zařízení zabýval.*

V minulém století, ale technické možnosti nebyly na takové úrovni jako ve 21 století, zejména s rozvojem výpočetní techniky a elektroniky. Zejména na základě technického rozvoje, lze zásadní připomínky, proti použití automatický obranných zařízení vyvrátit. Hlavní nedostatky, které tyto systémy představovaly lze shrnout do několika bodů.

- ✓ nepřiměřenost, neboť aby tyto prostředky byly účinné, je nutné použít takový prostředek, který způsobuje útočníkovi zranění
- ✓ nelze zabezpečit, aby prostředky byly účinné jen v okamžiku útoku, což značí, že mohly být iniciovány i v okamžiku kdy žádný úmyslný útok proti chráněnému zájmu veden nebyl, ale jednalo se o náhodné jednání.

Otázkou automatický obranných zařízení se v současné době zabývá mnoho autorů ve svých publikacích. Nyní existuje shoda názorů, že tyto prostředky lze použít a nelze je bezdůvodně odmítnout. Podmínky k jejich použití, zejména k ochraně majetku, tak ale musí splňovat požadavky na jednání v nutné obraně.

⁴⁹ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 1. Vydání. Praha : C.H. Beck,2009. Okolnosti vylučující proti právnost, § 29 Nutná obrana. Obrana zcela nepřiměřená způsobu útoku s.334-337 ISBN 978-80-7400-109-3

⁵⁰ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář.* 1. Vydání. Praha : C.H. Beck,2009. Okolnosti vylučující proti právnost, § 29 Nutná obrana. III. Exkurz: Použití automatických obranných systémů s.338-343. ISBN 978-80-7400-109-3

- ✓ zařízení musí být aktivováno pouze v okamžiku protiprávního útoku
- ✓ účinnost zařízení nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku⁵¹

Profesor Šámal uvádí, že je nutné rozlišovat dvě časové fáze týkající se těchto zařízení. První fáze by se týkala samotné instalace zařízení, popřípadě jeho zprovoznění a druhá pak okamžiku kdy dojde k samotnému spuštění tohoto zařízení.⁵²

Samotná instalace zařízení trestná není. Předpokládá se, že zařízení bude natolik bezpečné, aby neohrozilo samotného majitele. Uvažovat se dá, ale o tom, zda samotná příprava a instalace zařízení již není v určitém slova smyslu odvracení budoucího útoku, což by nenaplňovalo podmínku útoku bezprostředně hrozícího či trvajících. V tomto směru lze spíše tvrdit to, že samotná instalace a dostatečná varování, například umístěním výstražných tabulek, by mělo spíše preventivní charakter a případného útočníka by mělo dostatečně a včas odradit.

Druhá fáze, jíž se profesor Šámal věnuje, je samotné spuštění tohoto zařízení. V případě, že dojde k jeho spuštění v okamžiku útoku, například objekt může být zabezpečen elektrickým proudem a v případě útoku na objektu dojde k zasažení útočníka elektrickým výbojem. Tím je zabráněno dalšímu útoku na daný objekt. Použití elektrického proudu může způsobit o od drobných zranění (popáleniny) až zranění vážná, či dokonce smrt. V případě, že je zařízení dostatečně zabezpečeno a zařízení je primárně určeno k ochraně obydlí, což značí především k ochraně života a zdraví osob, tento objekt obývajících, je možné toto zařízení použít. Podmínky k jednání v nutné obraně by pak byly splněny. Splněna by byla i podmínky proporcionality, chráněný zájem je život a zdraví a následek obrany je zranění útočníka.

Při použití automatických zařízení může dojít i k situaci, kdy je zařízení spuštěno omylem, neboť postižená osoba nejednala v úmyslu objekt napadnout, ale shodou okolností se dostala do blízkosti zařízení. Bude se jednat zejména o situace, kdy se v okolí objektu budou pohybovat děti, například zařízení bude instalováno v blízkosti sportoviště (zakopnutý míč zapadne do objektu a dítě se jej bude snažit získat zpět) nebo může dojít i technické poruše zařízení a tím zasažení náhodné osoby.

⁵¹ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část. 6.* Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 610. ISBN 98-80-7357-509-0

⁵² ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1.* Vydání. Praha : C.H. Beck, 2009 1303s. ISBN 978-80-7400-109-3

V průběhu instalace pak musí být pamatováno na všechny obdobné problémy, které tato zařízení představují, což znamená nejenom na funkčnost, ale i dostatek varování o tom, že je zařízení instalováno. Zařízení musí být také dostatečně zabezpečeno proti náhodnému spuštění.

„Při zaviněném nedodržení podmínek nutné obrany tím, kdo takové zařízení instaloval, přichází v úvahu jeho odpovědnost za trestný čin spáchaný z nedbalosti“.⁵³

4.5 Vybočení z podmínek nutné obrany

Při jednání nutné obraně může dojít situaci, kdy obránce při své obraně vybočí z podmínek nutné obrany a jeho jednání je pak v rozporu s právem, v této souvislosti pak hovoříme o tzv. excesu. „Vykročením z mezí nutné obrany se podle našeho práva rozumí, že zde některé její podmínky byly, že tedy stav byl nutné obraně blízký, aniž tu byly tyto podmínky dány plně“.⁵⁴

Při vybočení z podmínek nutné obrany a v případném soudním řízení se bude přihlížet k tomu, že zde byly dány některé podmínky pro nutnou obranu a jednání za těchto podmínek bude bráno jako polehčující okolnost ve smyslu § 41 písmena g, trestního zákoníku: „spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, nebo překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost“ (§ 41 trestního zákoníku)⁵⁵

K vybočení z mezí nutné obrany může dojít dvěma způsoby intenzivně a extenzivně.

- ✓ *exces intenzivní* - jednání v nutné obraně není přiměřené způsobu a rozsahu útoku, tzn. obrana je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

⁵³ ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck,2009. Okolnosti vylučující proti právnost, § 29 Nutná obrana. III. Exkurz: Použití automatických obraných systémů. ISBN 978-80-7400-109-3

⁵⁴SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. Praha : ORAC, 2003. Skutková podstata a nebezpečnost TČ pro společnost, § 7, písm. E. Nutná obrana, s.144-157. ISBN 80-86199-74-6

⁵⁵ ČESKO. *Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník*, v platném znění (trestní zákoník). Sbírka zákonů, Česká republika. 2009, částka 11,. Dostupný také z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>>.

- ✓ *exces extenzivní* - obrana nesměřovala proti útoku přímo hrozícímu nebo trvajícímu, tzn. obrana byla předčasná a nebo naopak pokračovala i v době kdy již útok skončil.

Rozpoznat ukončení útoku je pro obránce složité, ne vždy se útočník obrátí a uteče a může nastat i patová situace, kdy pro obránce není zcela jasné zda útok již skončil, nebo zda útočník opětovně nezaútočí. Obránce je ve stavu silného rozrušení a pohnutka k dalšímu jednání může vycházet právě z tohoto stavu. Silné rozrušení obránce může vyvolat chuť se pomstít, či jen zlost, nebo úlek. Může také jednat ve strachu i ve zmatku který v daném místě a čase nastal. Ve všech těchto případech obránce situaci špatně vyhodnotí a jeho následné jednání je již protiprávní, byť jedná v dobré víře, že odvrací útok.

V některých právních úpravách se to jednání označuje také jako *exces*. Tyto úpravy vycházejí zejména ze zahraničních právních úprav například německé či rakouské.

- ✓ *exces chabý (asthenický)* - jednání v úleku ve strachu či jednání vyplývající ze zmatku
- ✓ *exces jarý (sthenický)* – jednání vede pohnutka pomsty či zlosti⁵⁶

Hlavní důvod tohoto dalšího dělení je posouzení míry zavinění, neboť posouzení tohoto excesu by muselo být provedeno podle obecných zásad a zde pak platí zásada „*nulum crimen sine dolus vel culpa* (bez zavinění není trestný čin ani trest)“⁵⁷

Ubránit se útoku a nepřekročit meze nutné obrany je z psychologického hlediska velice těžké. Rekodifikace trestního zákoníku ukazuje, že se na tuto situaci pamatovalo a trestní zákoník byl doplněn i trestný čin zabití (viz. minulé kapitoly), který má částečně obdobné situace postihovat.

⁵⁶ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Základy trestní odpovědnosti*. 2. Praha : ORAC, 2003. Skutková podstata a nebezpečnost TČ pro společnost, § 7, písm. E. Nutná obrana, s.144-157. ISBN 80-86199-74-6

⁵⁷ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, Subjektivní stránka trestného činu, § Společné výklady o zavinění s.220-2229. ISBN 98-80-7357-509-0

5. Právní rozbor vybrané kazuistiky

5.1 Ublížení na zdraví – excus extenzivní

Jako první příklad nepřiměřené obrany jsem vybral případ, který se stal dne 1.6.2006 v Ostravě. Dle skutkového zjištění se obviněný Ing. M. K. dopustil trestného činu ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 trestního zákona tím, že „poté, co dne 1. 9. 2006 v O. kolem 20.40 hod. na ulici P. v blízkosti budovy firmy F. byl napaden odsouzeným B. H. opakovanými údery ocelovou tyčí o délce 60 cm a průměru 2 cm do horní poloviny těla, mu vytrhnul z ruky ocelovou tyč a bil jej touto do hlavy a horní poloviny těla a dále jej kopal a to i v okamžiku, kdy již odsouzený B. H. ležel na zemi, čímž byla B.H. způsobena těžká újma na zdraví dle § 222 odst. 1 trestního zákona (§ 145/1 trestního zákona). Nejvyšší soud rozhodoval v neveřejném zasedání dne 17.března 2009 o dovolání obviněného Ing. M. K., proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 8. 2008.

„U S N E S N Í 6 Tdo 230/2009. Nejvyšší soud rozhodl v neveřejném zasedání dne 17. března 2009 o dovolání obviněného Ing. M. K., proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 8. 2008, č. j. 4 To 201/2008-301, v trestní věci vedené u Okresního soudu v Opavě pod sp. zn. 27 T 162/2006, t a k t o : Podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. se dovolání obviněného o d m í t á .

Odůvodnění : Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 8. 2008, č. j. 4 To 201/2008-301, bylo podle § 256 tr. ř. zamítnuto odvolání obviněného proti rozsudku Okresního soudu v Opavě ze dne 26. 5. 2008, č. j. 27 T 162/2006-278. Tímto rozsudkem byl obviněný Ing. M. K. uznán vinným trestným činem ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1 tr. zák. Za tento trestný čin mu byl podle § 222 odst. 1 tr. zák. uložen trest odnětí svobody v trvání dvou let. Podle § 58 odst. 1 tr. zák. a podle § 59 odst. 1 tr. zák. mu byl výkon tohoto trestu podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání tří let.

V dovolání obviněný uplatnil dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř., a to prostřednictvím dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. l) tr. ř. Má za to, že odvolací soud zamítl jeho odvolání, aniž by se vypořádal s námitkami uvedenými v odvolání. Domnívá se, že v jeho případě mělo být aplikováno ustanovení § 13 tr. zák. o nutné obraně. V této souvislosti se odvolává na zásadu, podle níž platí, že riziko vyvolané útokem nese útočník a nikoliv obránce. Zdůraznil, že nebyl osobou, která útok

započala. Byl napaden B. H. ocelovou tyčí, ve večerních hodinách, bez jakékoliv příčiny a intenzivním způsobem. Bylo mimo jiné zjištěno, že B. H. byl ozbrojen nožem. Je přesvědčen, že za dané situace musela být intenzita obrany silnější než intenzita útoku. Tvrdí, že se pouze bránil. Byť jednal v přiměřeném afektu, který byl vyvolán předcházejícími útoky B. H. proti jeho osobě a proti osobě jeho přítelkyně paní R., trvá na tom, že odrážel přímo hrozící a trvajícím útok B. H., který byl veden jednoznačným záměrem ho zranit nebo usmrtit, neboť byl ozbrojen kovovou tyčí a nožem s dlouhou čepelí. Samotný útok B. H. byl velmi nebezpečný, vedený listivě zezadu a v případě, že by se mu nepodařilo vykrýt tento útok, nemohl by se bránit. Je přesvědčen, že jeho obrana byla přiměřená a že nelze jeho jednání posuzovat podle míry způsobené újmy na zdraví B. H. Opětovně poukázal na to, že obrana musí být způsobitelná odvrátit útok, a proto musí být intenzivnější a silnější, což v daném případě znamenalo i způsobení větší újmy na straně útočníka. Má za to, že B. H. si byl vědom vzájemného věkového rozdílu 11 let a rozdílné hmotnosti těl cca o 40 kg ve prospěch obviněného, proto útok vedl listivě, celý ho naplánoval a byl ozbrojen. Tyto skutečnosti nebyly podle názoru obviněného správně odvolacím soudem vyhodnoceny. Z těchto důvodů navrhl, aby Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného podle § 265k odst. 1 tr. ř. usnesení Krajského soudu v Ostravě zrušil a podle § 265k odst. 2 tr. ř. zrušil i další rozhodnutí na toto usnesení obsahově navazující. Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství využil svého práva a k dovolání obviněného se vyjádřil. Podle jeho názoru skutková zjištění soudů prvního a druhého stupně vylučují závěr, že by v případě jednání, ke kterému obviněný Ing. M. K. přistoupil poté, když vytrhl poškozenému B. H. ocelovou tyč z ruky a sám začal útočit proti poškozenému B. H. údery touto tyčí, byly dány podmínky nutné obrany ve smyslu ustanovení § 13 tr. zák. Ze skutkových zjištění je totiž zřejmé, že pokud obviněný Ing. M. K. v druhé fázi konfliktu opakovaně ocelovou tyčí, kterou získal zmíněným způsobem, opakovaně udeřil poškozeného B. H. do různých částí těla (včetně hlavy) a v útoku prokazatelně pokračoval i poté, kdy poškozený zůstal bezmocně ležet na zemi, potom již neodvracel přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný trestním zákonem, ale jednal pouze ze msty za předchozí atak, který vůči němu - byť krátce předtím - vedl poškozený B. H. právě za pomoci zmíněné ocelové tyče. Za situace, kdy alespoň ze skutkových okolností uvedených v tzv. skutkové větě pravomocného výroku o vině soudu prvního stupně nevyplývá, že by poškozený B. H. proti obviněnému Ing. M. K. útočil i poté, kdy mu obviněný Ing. M. K. vytrhl z ruky ocelovou tyč, je zřejmý výrazný dělící moment

rozlišující předchozí jednání obviněného Ing. M. K. v nutné obraně od dalšího jednání, které již nutnou obranou být nemohlo, protože se jednalo pouze o mstu z jeho strany (srov. č. 18/1979 Sb. rozh. tr.) jinými slovy řečeno, jednání obviněného vůči poškozenému B. H. nelze posoudit jako nutnou obranu podle § 13 tr. zák., protože se jednalo o konflikt, kdy obviněný při obraně proti útoku poškozeného využil své jednoznačné fyzické převahy a neomezil se pouze na odvracení útoku, ale podnikl za pomoci ocelové hole další útočné činy, neodůvodněné již pouze nutností obrany. Vzhledem k těmto skutečnostem státní zástupce Nejvyššímu soudu navrhl, aby dovolání obviněného odmítl podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu jako zjevně neopodstatněné,⁵⁸

Z uvedeného usnesení lze zjistit několik zásadních podmínek beztrestnosti, které Ing. porušil a tím se dopustil trestného činu. Ing. M.K jednal v počáteční fázi útoku který vedl B.H. tak, že byly splněny podmínky nutné obrany a to tím, že odvracel přímo hrozící a trvající útok na jeho osobu, který vedl B.H., navíc B.H použil k útoku ocelovou tyč, útok vedl ze zadu s tím, aby byla zmenšena možnost obrany, tyto okolnosti zvyšovaly nebezpečnost útoku. Ing. M.K. tak využil oprávněně možnost kterou mu ustanovení nutné obrany dávalo k dispozici.

Přiměřenost obrany byla dána intenzitou útoku který útočník vedl proti napadenému a obrana musí být schopna útok odrazit, což se také stalo a Ing. M.K. útok poškozeného B.H. odrazil a při vzájemné potyčce mu vytrhl zbraň, což byla již zmíněná ocelová tyč. Je nutné zmínit i věkový a váhový rozdíl poškozeného a obviněného.

Obviněný byl o jedenáct let mladší a o cca 40 kg těžší. Což značí, že bez použití zbraně a nezákeřně vedeným útokem by se patrně obviněný útočnickovi bez problému ubránil. Po vytržení železné tyče a odražení útočníka, došlo k situaci kdy obviněný přerušil útok poškozeného a obviněný ovládl situaci. Vzhledem k získání zbraně i vzhledem k jeho fyzické převaze již další útok ze strany poškozeného nehrozil a již nebyla splněna podmínka přímo hrozícího nebo trvajícího útoku.

Obviněný by správně v této fázi měl zadržet útočníka a zavolat policii anebo opustit místo útoku a věc oznámit na PČR. Obviněný ovšem v tomto okamžiku převzal iniciativu a zaútočil zmíněnou železnou tyčí na poškozeného. Opakovanými údery tyčí poškozeného udeřil a následně jej srazil k zemi, kde jej ještě několikrát udeřil.

⁵⁸ NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, Usnesení sp. zn. 6 T do 230/2009, ze dne 17.3.2009.[online] 2009,[cit.25.březen.2011]. Dostupný z WWW:
<http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=>

Z popsaného jednání lze jednoznačně říci, že se nejednalo již o odvracení útoku, ale z obránce se stal útočník a ten již nejednal ve smyslu nutné obrany, ale dopouštěl se protiprávního jednání.

5.2 Obrana majetku – excus intenzivní

U S N E S E N Í 6 Tdo 66/2007 „Nejvyšší soud České republiky projednal v neveřejném zasedání konaném dne 28. března 2007 dovolání, které podal obviněný F. M., a v jeho neprospěch nejvyšší státní zástupkyně, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 5. 9. 2006, sp. zn. 13 To 356/2006, jako soudu odvolacího v trestní věci vedené u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 22 T62/2005, a rozhodl takto: Podle § 265i odst. 1 písm. b) tr. ř. se dovolání nejvyšší státní zástupkyně odmítá .

Odůvodnění : Rozsudkem Okresního soudu v Pardubicích ze dne 19. 6. 2006, sp. zn. 22 T 62/2005, byl obviněný F. M. uznán vinným, že v přesně nezjištěné době od konce měsíce listopadu 2004 až do počátku měsíce prosince 2004, v zahrádkářské kolonii umístil pod podlahu dřevěné kůlny, nacházející se na jeho pozemku rekreační chaty nástražný výbušný systém, skládající se z plotové vzpěry o průměru cca 8 cm, do které vložil vojenskou výbušku V5-b, která byla iniciována iniciátorem EPIO a zasypal štěrkem, iniciátor spojil pomocí zvonkového drátu s nabíječkou autobaterií připojenou ke zdroji elektrické energie, která byla umístěna v kůlně přes dřevěný prádelní kolíček, který při otevření dveří kůlny měl sepnout kontakty a uvést v činnost tento systém, samotné dveře kůlny byly bez uzavíracího mechanismu a zapřené dřevěným prknem, dne 20. 12. 2004 v době kolem 22.00 hod. přijel na svém jízdním kole k uvedenému pozemku J. P., v úmyslu, že zde odcizí nějaký hliník, který by odevzdal do sběrný druhotných surovin, přitom přešel oplocení pozemku, přistoupil ke dveřím kůlny, kdy po jejich otevření došlo k explozi uvedeného nástražného systému, který mu způsobil těžké zranění jeho levé nohy, která mu musela být při operaci v Krajské nemocnici P. pod kolenem amputována,,⁵⁹

Tento druhý případ nutné obrany jsem z důvodu možnosti uplatnění institutu nutné obrany při ochraně majetku a v době, kdy obránce není sám útok přítomen.

⁵⁹ NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, *Usnesení sp. zn. 6 Tdo 66/2007*, ze dne 28.3.2007.[online] 2007,[cit.25.březen.2011]. Dostupný z WWW: http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=>

Z výše uvedeného usnesení je patrný způsob provedení této ochrany, za použití vojenské výbušky a jejímu automatickému odpálení. Ochrana majetku, rekreační chaty, by splňovala podmínku, že útok je veden proti zájmu chráněnému trestním zákoníkem.

Další podmínkou je, že útok musí být přímo hrozící nebo trvajícím. K této věci obviněný uvedl, že útoky na jeho chatu byly časté a již několikrát je řešila i policie, kde učinil oznámení. Obviněný dále uvedl, že nehlásil všechny útoky, které byly na jeho chatu provedeny, k posouzení je zde ta okolnost, zda se jednalo o útok přímo hrozící, nebo trvajícím. Z jednání obviněného vyplývá, že instalaci výbušky provedl jako preventivní opatření, proti dalším možným útokům. Vzhledem k této skutečnosti nelze proto tvrdit, že jeho opatření směřovalo proti přímo hrozícímu nebo trvajícím útokům.

Instalace zařízení jako preventivní opatření, ukazuje na to, že jednalo o obavu z útoků budoucích, nikoliv útoku trvajícím, neboť i když k útokům na chatu obviněného docházelo, byly tyto útoky vždy ukončeny. V tomto jednání obviněného, tedy nebyly splněny podmínky nutné obrany. Pro jednání v nutné obraně musí být tedy splněny všechny objektivní podmínky, v případě nesplnění jedné z nich se již nemůže hovořit a jednání v nutné obraně. Další z podmínek, které zde byly porušeny byla otázka přiměřenosti obrany.

Z popisu skutku vyplývá, že poškozený se rozhodl vniknout do chalupy za účelem odcizení nějakého hliníku. Jednalo se tedy o krádež, barevných kovů v hodnotě řádově několika stokorun a následek obrany byla těžká újma na zdraví s trvalými následky a byt' byl chráněn majetek, což je jeden ze zájmů chráněný trestním zákoníkem, bylo způsobeno vážná újma na zdraví. Dáme-li tedy na pomyslnou misku vah majetek a druhou stranu život a zdraví člověka, jednoznačně se váhy převáží na stranu života a zdraví. Proto otázka přiměřenosti je zde jednoznačně porušena, obrana byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku a hrozící škoda nebyla přiměřená škodě způsobené obranou.

5.3 Použití zbraně v nutné obraně

„Rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem - pobočky v Liberci ze dne 19. 6. 1996 sp. zn. 28 T 18/94 byl obviněný J. R. podle § 226 písm. b) tr. ř. zproštěn obžaloby pro trestný čin vraždy podle § 219 odst. 1 tr. zák., jehož se podle obžaloby dopustil tak, že dne 12. 10. 1993 v Hrádku nad Nisou řídil pod vlivem alkoholu osobní automobil zn. Škoda 110, se kterým bez důvodu zastavil před restaurací a hernou A. u skupiny jemu neznámých osob, mezi nimiž se nacházel i M. H. Obviněný se s M. H.

dostal do slovního střetu, při kterém ho M. H. napadl, aniž by mu způsobil závažnější poranění. Po skončení tohoto útoku použil proti M. H. zbraně a z legálně držené pistole zn. ČZ vzor 85 ráže 9mm z bezprostřední blízkosti šesti výstřely jmenovaného M. H. těžce zranil, takže poškozený dne 23. 2. 1994 zemřel.“⁶⁰

K rozboru tohoto případu je nutné zamyslet se zejména nad otázkou přiměřenosti. Nutná obrana použitím zbraně, proti útočníkovi v tomto případě neozbrojenému útočníkovi nevylučuje, dokonce ani použití střelné zbraně. Při použití střelné zbraně by obránce měl mít na paměti, že může způsobit nejen vážnou újmu na zdraví, ale i smrt.

„Nezáleží na povaze použitého prostředku obrany (např. zbraně), ale na tom jak s ní obránce nakládá (např. střelnou zbraní, lze nejen usmrtit, ale i poranit; lze s ní také útočníka udeřit)“⁶¹. Možnost použití střelné zbraně je tedy nejzazší řešení (ultra ratio).

Vzhledem k následku je nutné tedy rozboru prokázat, že nebylo jiného řešení. Obviněný J.R. použil střelné zbraně na ochranu svého života, kdy ve své výpovědi uváděl, že po zastavení byl poškozeným M.H. nejprve slovně a následně i fyzicky napaden přes stažené okénko svého vozu a následně byl učiněn i pokus o jeho vyvlečení z vozidla. Útok poškozeného M.H. tedy směřoval proti zdraví obviněného J.R.. Podmínka, že nutnou obranu je možné použít jen při útoku na zájem chráněný trestním zákoníkem byla splněna.

Druhou podmínku, kterou obviněný J.R. musel splnit byla obrana proti útoku, který byl bezprostředně hrozící nebo trvajícím. Ze spisového materiálu a důkazního řízení bylo zjištěno, že poškozený M.H. napadl obviněného v okamžiku kdy seděl v autě a to nejen slovně, ale i fyzicky. Útok pokračoval i okamžiku kdy se obviněný J.R. pokusil útočníka odstrčit a dalšímu útoku zabránit. V době kdy poškozený M.H. pokračoval v útoku se obviněný J.R. pokusil útočníka zastavit legálně drženou zbraní a to tak, že se jej výstřelem do vzduchu pokusil zastrašit, aby od další útoku upustil.

Ve své výpovědi obviněný J.R. uvedl, že první výstřel vedl směrem do vzduchu, tak aby se pokusil útočníka opětovně zastrašit a nikoliv jej usmrtit. Dle výpovědi svědků i obviněného, ale poškozený od útoku neupustil. Obviněný J.R. následně

⁶⁰ DRAŠTÍK, Antonín, et al. *Přehled judikatury : Trestné činy proti životu a zdraví, Nutná obrana*. 1.vyd. Praha : ASPI, 2007. II. Nutná obrana,153. K otázce přiměřenosti nutné obrany s použitím střelné zbraně s.341-348. ISBN 978-80-7357-253-2

⁶¹ NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, Okolnosti vylučující protiprávnost, § 3 Nutná obrana s.265-275. ISBN 98-80-7357-509-0

vystřelil proti jmenovanému ještě několikrát, přičemž jej těmi to výstřely usmrtil. Jak obviněný J.R. uvedl, opětovně začal střílet i z toho důvodu, že se po prvních výstřelech, se k místu události začali přibližovat i ostatní kamarádi poškozeného M.H.. Tato okolnost vystupňovala obavy obviněného J.R. o svůj život a zdraví, proto použil stříelnou zbraň opětovně. Po usmrcení poškozeného již k dalšímu útoku ze strany kamarádů poškozeného nedošlo.

Druhá podmínka, že se musí jednat o útok přímo hrozící nebo trvajícím byla splněna, byť ze spisového materiálu vyznívá určitá pochybnost o trvajícím útoku. Útok nebyl ukončen ani po zásahu poškozeného M.H. navíc byl vystupňován příchodem kamarádů poškozeného. Vzhledem k rychlému průběhu události a nedostatečných svědeckých výpovědí, které výpověď obviněného nepotvrdily ani nevyvrátily, proto mohla být využita zásada „in dubio pro reo“ (v pochybnostech ve prospěch obviněného).

Souběžné podmínky, které bylo nutné posoudit byly otázky přiměřenosti a proporcionality. V otázce přiměřenosti obrany je nutné dát do rovnítka útok na zdraví obviněného J.R. a následek obrany, v tomto případě smrti M.H.. V nutné obraně není podmínka subsidiarity, jako je v ustanovení o krajní nouzi. Obránce může použít i účinnější prostředek než má útočník. Obrana musí být účinná, rychlá a způsobilá, bez toho aniž by došlo k ohrožení obránce, se útoku ubránit. Zároveň docílit i toho aby útok dále již nepokračoval. V případě J.R, který použil stříelnou zbraň proti neozbrojenému útočníkovi se použitý prostředek jeví jako nepřiměřený. Při rozhodnutí o přiměřenosti se musí vycházet vždy z pohledu obránce a nikoliv útočníka . Obviněný J.R. ve své výpovědi uvedl, že se cítil ohrožen i tím, že v blízkosti se skupině kamarádů zahlédl i předmět, který se jevil jako zbraň (nůž). V případě, že by byla použita proti obviněnému zbraň, která byla způsobilá mu způsobit těžkou újmu či dokonce smrt, bylo použití stříelné zbraně v souladu se zásadou přiměřenosti. Nutná obrana dále nevyžaduje tu podmínku, aby obránce vyčkal, až k útoku skutečně dojde, ale může útoku i předejít „není třeba s obranou čekat, až útok začne, až útočník zasadí první ránu, přímo hrozícím útokem může být i podle okolností případů i výhrůžka,“⁶²

V daném případě, se lze ještě zabývat myšlenkou, zda obviněný J.R. nevybočil z nutné obrany tím, že na první útok, který nastal reagoval v panickém strachu

⁶² JELÍNEK, Jiří a kol . *Trestní právo hmotné*. 1. Praha : Leges, 2009. Kapitola XI, Okolnosti vylučující protiprávnost, Obecný výklad, §3 Nutná obrana s. 249-256. ISBN 978-80-87212-24-0.

z ohrožení vlastního života a tím špatně i vyhodnotil následné jednání poškozeného i ostatních zúčastněných. Jednání by se mohlo posoudit jako exces extenzivní. V rozhodnutí, je však uvedeno, že M.H. útoku nezanechal a v útoku proti obviněnému J.R. pokračoval. Obviněný J.R. tedy již druhým výstřelem mířil na poškozeného M.H.. Druhý výstřel poškozeného zasáhl do ramene, ale ten ani po zásahu od svého útoku neupustil.

V rozhodnutí nejvyššího soudu, lze najít i stať, kde se soud touto otázkou zabýval. Právní úprava trestního zákoníku v době rozhodnutí, ale neznala termín zabití, který byl zaveden do českého trestního práva až rekonstrukcí trestního zákoníku v roce 2009. Právě § 141 trestního zákoníku, nově řeší usmrcení v silném rozrušení ze strachu či úleku. Obhajoba pomocí znaleckého posudku z oboru balistiky prokázala, že obviněný J.R. nejednal v úmyslu přímém (dolus directus) poškozeného usmrtit, ale jednal pudově o čemž svědčí i to, že se nejednalo o mířenou střelbu, ale střelbu pudovou.⁶³

V rámci subsidiární podmínky - proporcionality, nebyl shledán nepoměr mezi zájmem chráněným a zájmem obětovaným.

⁶³ DRAŠTÍK, Antonín, et al. *Přehled judikatury : Trestné činy proti životu a zdraví, Nutná obrana*. 1.vyd. Praha : ASPI, 2007. II. Nutná obrana,153. K otázce přiměřenosti nutné obrany s použitím střelné zbraně s.341-348. ISBN 978-80-7357-253-2

6. Závěr

Úvodní otázka, která byla položena, zněla: je právní úprava nutné obrany v českém trestním právu dostatečná? Odpověď zní ano. Zásadním podílem se na kladné odpovědi podílí zejména rekonstrukce trestního práva, která proběhla v roce 2009. V roce 2009 byl přijat nový trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších novel, který ustanovení o nutné obraně výrazně nezměnil, ale rozšířil výklad práva k nutné obraně.

Tuto situaci nejlépe vystihuje výklad nutné obrany k automatickým obranným zařízením. Zde se větší míře začal připouštět pozitivní názor, že automatické obranné zařízení a jeho použití zejména k ochraně majetku, lze využít a nelze jej zásadně odmítat. Použití takového zařízení musí však být v souladu se všemi podmínkami nutné obrany, čehož lze při současných technických možnostech dosáhnout.

Při tvorbě nového znění trestního zákoníku, bylo nově přijato ustanovení § 141 trestního zákoníku, která se týká zabití v silném rozrušení. Ve vývoji nutné obrany v českém trestním právu, bylo zjištěno, že již v císařském patentu vydaném v roce 1852, se počítalo se situací kdy obránce v silném rozrušení z útoku, může vybočit z mezí nutné obrany, ale svým jednáním nenaplní znaky úmyslného trestního činu. V českém trestním právu sice existovala a stále existuje polehčující okolnost, která má zmírnit trestní dopad na obránce, který svým jednáním vybočí z mezí nutné obrany a také rozlišit způsobení úmyslné vraždy a zabitím za mimořádných okolností. Novela trestního zákoníku situaci napravuje a poskytuje možnost k přesnějšímu posouzení případu.

Dostatečné paragrafové znění je důležité, zejména proto, aby příslušný soud mohl objektivně rozhodnout. V této souvislosti se objevují návrhy, zda do právního systému nezakotvit i jednání v nutné obraně za použití automatického obranného systému, neboť obdobné případy jsou předmětem častých diskuzí a veřejnost se ve většině případů neshodne s výrokem soudu. Dle mého názoru toto, ale není nutné, protože je dostatečný prostor toto jednání náležitě posoudit i vydat objektivní rozhodnutí.

Nutná obrana bude vždy předmětem debat, ať již laických či odborných například na akademické půdě. Nikdy patrně nenastane mezi laickou a odbornou veřejností shoda. Rozhodnutí o vině chalupáře, který již v určité beznaději, instaluje na své chalupě automatické obranné zařízení, které následně způsobí pachateli trvalou invaliditu, se jeví této veřejnosti jako nespravedlnost. Z osobně pohledu laické veřejnosti rozumím. Z pohledu vývoje českého trestního práva, ať již úhlu filozofického či

sociologického, kterým si české trestní právo prošlo se jeví tento rozsudek, jako rozsudek objektivní.

Nutnou obranu v českém trestním právu nelze porovnávat například s nutnou obranou v USA, kde je ochrana soukromí a majetku povýšena nade vše. Po rekodifikaci trestního zákoníku považují nutnou obranu v českém trestním právu za dostatečnou a tím i výklad práva k jednání v nutné obraně.

Použitá literatura

1. ČERVENÝ, Z., ŠLAUF, V., : *Přestupkové právo* . 7. Vydání. Praha : Linde Praha, a.s. 2000, s.368 ISBN 80-7201-235-5
2. DRAŠTÍK, A.-HASCH, K. –KUČERA, P. –RIZMAN, S.: *Přehled judikatury. Trestné činy proti životu a zdraví / Nutná obrana*. 1. Vydání. Praha : ASPI, a. s., Praha 2007, str. 388 ISBN 978-80-7357-253-2
3. GRIVNA, T. *Trestní právo hmotné. Judikatura k obecné a zvláštní části*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 312. ISBN 978-80-7357-509-0
4. DOC. JUDR. JAN CHMELÍK, PH.D. A KOL. : *Trestní právo hmotné, Obecná část* 1. vydání, Praha, Linde Praha 2009.s.292. ISBN 978-80-7201-785-0
5. JELÍNEK, J. A KOL.: *Trestní právo hmotné*. 1. Vydání. Praha: Leges, 2009, 896s. ISBN 978-80-87212-24-0
6. NOVOTNÝ, O., VANDUCHOVÁ, M., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 610. ISBN 98-80-7357-509-0
7. NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 6. Vydání, Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 584. ISBN 978-80-7357-509-0
8. FRANTIŠEK NOVOTNÝ, MIROSLAV RŮŽIČKA A KOLEKTIV, : *Trestní kodexy* ,2. Vydání Praha, Eurounion, s.r.o. ,2002, s.1640. ISBN 80-7317-009-4
9. SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., *Základy trestní odpovědnosti* 2. Vydání. Praha : Orac, s. r. o., 200, s. 455 ISBN 80-86199-74-6
10. ŠÁMAL, P. A KOL. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. Vydání. Praha : C.H. Beck, 2009, s.1303. ISBN 978-80-7400-109-3
- 11 ŠÁMAL, Pavel ; PŮRY, František ; RIZMAN, Stanislav. *Trestní zákon : Komentář*. 5. Praha : C.H.Beck, 1994. s. 1582. ISBN 80-7179-624-7
12. ÚPLNÉ ZNĚNÍ, TRESTNÍ ZÁKONÍK 2010, Trestní řád 2010, Ostrava Nakladatelství Sagit, a.s. 2009 , S. 256. ISBN 978-80-7208-762-4
13. ÚPLNÉ ZNĚNÍ, TRESTNÍ PŘEDPISY A PŘESTUPKY 2009, Ostrava Nakladatelství Sagit, a.s. 2009 , S. 463. ISBN 978-80-7208-732-7

Internetové zdroje:

14. Parlament České republiky, *DŮVODOVÁ ZPRÁVA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY k zákonu číslo 40/2009*, Sb.[online] 2011

<http://svobodas.cz/data/zakony/trestni_zakonik_a_duvodova_zprava.pdf>

15. Internetové stránky Nejvyššího soudu ČR : <http://www.nsoud.cz/>

16. NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, *Usnesení sp. zn. 8 Tdo210/2008*. [online]

2008, [cit. 25. března 2011]. Dostupný z WWW:

<[17. NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, *Usnesení sp. zn. 6 Tdo 230/2009*, \[online\]](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=></p></div><div data-bbox=)

2009, [cit. 25. března 2011]. Dostupný z WWW:

<[18. NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, *Usnesení sp. zn. 6 Tdo 66/2007*, \[online\]](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=></p></div><div data-bbox=)

2007, [cit. 25. března 2011]. Dostupný z WWW:

<[19. NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, *Usnesení sp. zn. 25 Cdo 815/2008*, 7. \[online\]](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=></p></div><div data-bbox=)

2008, [cit. 25. března 2011]. Dostupný z WWW:

<[20. NEJVYŠŠÍ SOUD ČR, *Usnesení sp. zn. 25 Cdo 365/2006*, 7. \[online\]](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=></p></div><div data-bbox=)

2006, [cit. 25. března 2011]. Dostupný z WWW:

<[21. Juristic.cz <<http://server.juristic.cz/>>](http://www.nsoud.cz/JudikaturaNS_new/ns_web.nsf?opendatabase&lng=></p></div><div data-bbox=)

22. Portál veřejné správy ČR

<<http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701/s.155/6966/place>>

23. RAKOUSKO-UHERSKO. Zákon č. 117/1852, Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích, v platném znění do roku 1950 Rakousko-Uhersko 1852. Dostupný také z WWW:

<<http://www.kakanien.info/Show.aspx?ID=1661&AspxAutoDetectCookieSupport=1>>

24. ČSSR. Zákon č. 40/1964 Sb. *Občanský zákoník*, v platném znění (občanský zákoník). Sbírka zákonů, Česká republika. 1964, Dostupný také z WWW:

<[25. ČESKOSLOVENSKO, *Zákon č. 86/1950 Sb. Trestní zákon*, v platném znění do roku 1962, 1950 \[online\] \[cit. 25. března 2011\], Československo. Dostupný z WWW:](http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=40%2F1964&number2=&name=&text=></p></div><div data-bbox=)

<http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d40071a41a?OpenDocument>

26. Ústavní zákon č.2/1993 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod. Sbírka zákonů, Česká republika. 1993 Dostupný také z

WWW:<<http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=2%2F1993&number2=&name=&text=>>

27.ZÁKON ČÍSLO 555/1992 SB., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky

<<http://portal.gov.cz/wps/portal/s.155/701?number1=555%2F1992&number2=&name=&text=>>

28.ČSSR. Zákon č. 140/1961 Sb, trestní zákon, v platném znění do 1.ledna 2010:

Sbírka zákonů, Česká republika. 1961, Dostupný také z WWW:

<http://www.pravnipredpisy.cz/predpisy/ZAKONY/1961/140961/Sb_140961_-----_.php>

28 .WIKIPEDIE.CZ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>.